

arkivXet

information från arkiv gävleborg

årgång 17 nr 3/2010



**GOD JUL OCH GOTT NYTT ÅR ÖNSKAR VI
ALLA VÅRA LÄSARE**

Arkivens dag med miljön som kärnfråga

Miljön, Tjernobyli och kris- och katastrofberedskap stod i fokus, när Arkiv Gävleborg 13 november medverkade i det rikstäckande evenemanget Arkivens dag. För första gången kunde arkivet dela ut sitt nyinrättade stipendium till två förtjänta högskolestudenter.

På programmet stod också utställningar – om kärnkraftsomröstningen 1980, om hur Tjernobylolyckan påverkade Gävleregionen och om Miljöpartiet och organisationen Rädda Voxnadalen – samt tipspromenad.

Från Gävle till Europaparlamentet och tillbaka till Gävle har Inger Schörlings 30-åriga politiska resa gått. På det övergripande temat ”Miljön är kärnfrågan” berättade hon Miljöpartiets historia så som hon själv upplevt den; själv var hon med från starten 1981. Dessförinnan existerade lokala miljöpartier. Kärnkraftsomröstningen var en grund.

– Det fanns ett behov av en aktiv miljöpolitik. Partiets första kommunalpolitiska seminarium hölls i Gävle, berättade hon.

Det var hon själv och arkivets tidigare styrelseledamot Lorentz Höjer som arrangerade, och den lokala konstnären Lilly Källander medverkade. Flera andra konstnärer anslöt sig – det var en styrka i marknadsföringen.

Det blev en hösttradition inom partiet att sälja ekologiskt odlade grönsaker, potatis och frukt på Snus-Majas



Många lyssnade till Inger Schörlings berättelse om Miljöpartiets inträde i svensk politik. Hon var med från starten 1981 och har suttit i riksdagen och i EU-parlamentet. Nu är Inger Schörling kommunpolitiker i Gävle. Foto: Hans Wahlbom

tomt i Gävle. Men partikassan var mager. En odlare lånade ut pengar, och miljöpartister plockade fyra ton morötter åt honom som delbetalning på skulden.

1985 kom Inger och partikamraten Niels Hebert in i fullmäktige och drev bl a frågan om lokal sopsortering, då en ny tanke. Och tre år senare blev Inger ledamot av riksdagen.

– Det var en väldig omställning. Det var första gången på 70 år som ett nytt politiskt parti hamnat där.

När hon 1995 blev EG-parlamentariker var Miljöpartiet mot EG, det som sedan blev EU. Miljöpartisterna har ändrat sig på denna punkt, och de är inte längre grönölingar i storpolitiken. ”Tillväxt utan magsår” förespråkas av dagens unga partiföreträdare.

Arkivets ordförande Sture Sandberg lämnade blommor till stipendiaterna Andreas Backström och Cecilia Westergård och påminde i sitt föredrag om april 1986, när det regnade cesium över Gävle. Sture var då nyblivet kommunalråd i staden. Ansvaret för att hantera denna oförutsedda situation låg på honom, tillsammans med kollegan Håkan Vestlund, miljöchefen Bo Regnér och säkerhetschefen Bengt Landén.

– I flera dagar mörkade ryssarna att Tjernobyli brann. Det första vi fick veta var rapporter från Forsmark om förhöjd strålning. Jodtabletter började delas ut, och tillgången sinade. De ansvariga i Gävle sökte kunskap och fick goda kontakter med Strålskyddsinstitutet.

Korna fick inte släppas ut på vårbeta på två månader



Utställningen visade bland annat arkivmaterial från Folkkampanjen Nej till kärnkraft med mycket affischer och banderoller. Folkkampanjen engagerade många konstnärer vilket speglas i affischmaterialet. Foto: Hans Wahlbom

och sanden som sopades upp från gatorna höll höga halter. Cesium i rådjurskött, svamp och annat mättes. Folkkampanjen mot kärnkraft fick luft under vingarna.

Ett bestående intryck? Att katastrofberedskap måste finnas. Och informationsfrågan var det svåraste, framhöll han.

– Man får inte skrämman, inte släta över och inte heller mörka sanningen. Total öppenhet med det man vet är viktigt. Det var en lärdom att det måste finnas informationskanaler.

Det gäller även i andra sammanhang.

Barbro Sollbe

Tjernobyk Katastrofen – Vad minns du?

Natten mot den 26 april 1986 inträffade en allvarlig reaktorolycka i kärnkraftverket i Tjernobyl, i forna Sovjetunionen. Ett moln av radioaktiva partiklar fördes med vindarna mot Sverige och värst drabbat blev Gävletrakten. Skadan förvärrades ytterligare av det ihärdiga regnandet.

Vad minns du av de dramatiska dagarna då vi successivt fick information om vad som inträffat? Hur reagerade du? Var du en av dem som packade väskorna och övervägde att flytta till "säkrare" trakter? Vågade du äta av svampen och älgköttet? Har Tjernobyk Katastrofen medfört att du förändrat ditt liv?

Arkiv Gävleborg vill att du skriver ner dina minnen och sänder in dessa till oss. Du kan skriva långt eller kortare. Sänd med uppgifter om namn, adress och telefonnummer.

Har du några frågor, ring Barbro Eriksson 026 - 108870

Premiär för www.arkivgavleborg.se i ny kostym!

Ny layout och ett större innehåll möter nu besökaren på www.arkivgavleborg.se. Vi hoppas att det ska bli lättare att hitta det man söker som medlem eller blivande medlem och att forskaren ska kunna finna både information och inspiration.

Hemsidan samlar många matnyttiga dokument som bevaranderåd för föreningar, arkivets stadgar och verksamhetsberättelser, hur du hittar hit och information om leveranser. Du kan också gå in och läsa alla nummer av arkivXet sedan 2002.

En ny och större avdelning om studiebesök och våra temavisningar finns nu på plats. På sikt är tanken att skolan ska få en utökad pedagogisk del. Ett litet blygsamt smakprov finns redan idag.

Dokument i fokus har fått flytta med till den nya sajten. Där presenterar vi intressanta dokument kring olika ämnen och tipsar om bra material. Det senaste på denna "programpunkt" är tips på arkiv och dokument som speglar fiskets historia i Gävleborg. Dokumenten är hämtade ur ekonomiska producentorganisationen Gävlefisks arkiv.



Varmt välkommen att besöka vår hemsida, som du hittar på samma adress som tidigare: www.arkivgavleborg.se. Är det något du saknar på hemsidan? Vi vill gärna ha synpunkter av alla slag!

Arkiv Gävleborgs stipendium 2010

För första gången har vi haft det stora nöjet att dela ut Arkiv Gävleborgs stipendium till studerande vid Högskolan i Gävle. Stipendiet, som instiftades tidigare i år, är på 10 000 kr och utgör en belöning för “en utmärkt studieprestation och ett väl genomfört examensarbete på B-, C- eller högre nivå”. Arbetet ska behandla företeelser och skeenden inom Gävleborgs län, historiska eller nutida, och man ska ha använt källmaterial från Arkiv Gävleborg.

Kommittén beslutade att dela priset mellan Cecilia Westergård och Andreas Backström, den förra för hennes B-uppsats i Medie- och kommunikationsvetenskap och den senare för hans C-uppsats i Historia.

Stipendiet delades ut på Arkivens dag av arkivets ordförande Sture Sandberg och Fredrika Nordahl Westin från högskolans stipendiekommitté. Cecilia och Andreas berättade också kort om sina uppsatser. Här får de båda presentera sitt arbete i skriftlig form för arkivXets läsare.

Är du intresserad av att söka Arkiv Gävleborgs stipendium nästa år, eller känner du någon som borde göra det?

Sista ansökningsdag är 1 september varje år. Mer information finns på www.arkivgavleborg.se.



Den första stipendiaten blev två stycken! Andreas Backström och Cecilia Westergård vid stipendieutdelningen på Arkivens dag 13 november. Foto: Hans Wahlbom

Högt och lågt på Arbetarbladets kultursidor

För ungefär ett år sedan påbörjades arbetet med en B-uppsats som skulle komma att heta “Kultur utan nöje, kulturnöjen eller nöjaktig kultur? – Arbetarbladets kultursidors utveckling mellan 1989 och 2009”.

Målet med uppsatsen, som skrevs inom ämnet Medie- och kommunikationsvetenskap, var precis som titeln ger en ledtråd om att jämföra och se hur Arbetarbladets kul-

tursidor har förändrats mellan 1989 och 2009. Anledningen till att jag valde det här ämnet var att man åtminstone sedan 1990-talet kan urskilja en debatt om kultursidors vara eller icke-vara, vad deras betydelse är för dagspressen och vad som händer om man börjar blanda kultur- och nöjesjournalistik.

Därför ville jag titta närmare på om det här också stämmer för Arbetarbladet; det vill säga, om man kan

urskilja en utveckling i en särskild riktning vad gäller deras kulturjournalistik de senaste 20 åren. Jag började arbetet med att samla in material för analys och jag valde att studera ett nummer från respektive års alla månader, alltså sammanlagt 24 nummer. På Arkiv Gävleborg tittade jag på 1989 års första hälft på mikrofilm. Årets andra hälft studerades på mikrofilm på stadsbiblioteket och 2009 års tidningar studerades i tidningslägg på Arbetarbladets redaktion.

Baserat på de olika typer av artiklar som jag kunde hitta i de 24 numren, delade jag in texterna i olika kategorier och de här kategorierna återspeglade om det rörde sig om det som brukar kallas hög eller låg kultur alternativt fin- eller populärkultur.

Fin- eller populärkultur?

Indelningen baserades på två forskares litteratur inom ämnet. Den första är Tomas Forser som är docent i litteraturvetenskap vid Göteborgs universitet. Han understryker vikten av att kultursidorna ska erbjuda ett kritiskt perspektiv och en plats för eftertanke och reflektion.

Den andra forskaren är Jesper Falkheimer, doktorand i medie- och kommunikationsvetenskap. Falkheimer menar att det som traditionellt sett brukar skilja nöjesidorna från kultursidorna gäller en skillnad i värde mellan underhållning och information. Det vill säga, är artiklarna mer underhållande bär de oftast på populärkulturella drag medan texter som informerar och analyserar traditionellt sett har högre finkulturellt värde.

Jag hittade tio kategorier. De fyra första, som man kan hitta både 1989 och 2009 är Reportage, Referat/Nyheter, Debatt samt Recension. De sex andra kategorierna skiljer sig årtalsmässigt åt. 2009 finns även kategorierna Krönika, Berglins, Kulturtoppen samt ett bokutdrag och 1989 finns de två återstående kategorierna Innehållet i morgon samt texter av typen Ej kultur.

Baserat på Forsers och Falkheimers tankar delades se-

dan kategorierna in i fin- eller populärkulturella artikeltyper. Till de populärkulturella kategorierna räknar jag Kulturtoppen, Berglins, Reportage och Referat/Nyheter. Medan Krönika, Debatt och Recension är finkulturella kategorier. De tre kategorierna Bokutdrag, Innehållet i morgon och Ej kultur-texter har uteslutits från diskussionen eftersom de inte har ett innehåll med tillräcklig substans för att klassificeras.

Ja, vad kom jag då fram till?

Jo, om man jämför antalet kategorier finkultur och populärkultur så ser man att det finns fler texttyper av populärkulturell inriktning år 2009. Med andra ord skulle man kunna säga att Arbetarbladets kultursidor är mer populärkulturellt inriktade 2009 än för tjugo år sen och därmed avvikit från det Tomas Forser kallar det kritiska uppdraget till fördel för en mer nöjesinriktad och underhållsmässig nyhetsrapportering.

Men om man gör en annan typ av jämförelse sett i procent mellan mängd hög- och lågkulturella texter, så kan man se att 1989 års Arbetarbladet innehöll 44% högkulturella texttyper. År 2009 var 47% av texterna högkulturella, vilket alltså är en ökning med tre procentenheter. Det skulle alltså betyda att Arbetarbladets kultursidor år 2009 har ytterligare närmat sig den högre kulturen – helt stick i stäv med vad som påstås ske på övriga tidningsredaktioner runtom i landet.

Det är alltså inte helt lätt att dra en entydig slutsats från mitt arbete eftersom båda jämförelser bär vikt. Och vad kultur egentligen innebär skulle kunna avhandlas i en helt egen uppsats eftersom det är ett mycket komplicerat begrepp. Avslutningsvis så drar jag ändå slutsatsen att Arbetarbladets kultursidor håller en hög nivå. Man skulle egentligen kunna säga att det antingen handlar om "hög högkultur" eller "låg högkultur". Det rör sig åtminstone inte om nöjaktig kultur.

Cecilia Westergård

Idrottsrörelsen under folkhemmets första decennier

Denna uppsats tar sin utgångspunkt i folkrörelsebegreppet och behandlar idrottsrörelsen som en folkrörelse under "folkhemmets" första decennier 1945-1960. Syftet är dels att undersöka hur den sociala sammansättningen såg ut i Gefle IF och IFK Gävle, dels att undersöka hur Gefle IF och Valbo AIF såg på ungdomen och sin roll som ungdomsfostrare.

Begreppet *hegemoni* är central för denna uppsats. Bakgrunden visar att en mängd förändringar skedde i det

svenska samhället under mellankrigstiden och många av dessa var positiva för idrottens fortsatta expansion och popularitet. Uppsatsens källor är föreningarnas medlemsmatriklar/medlemskort, verksamhetsberättelser och olika jubileumsskrifter eller jubileumsdokument.

Detta material är sin helhet hämtat från Arkiv Gävleborg.



Forskningsläget visar att åtskillig forskning om idrottsrörelsen har bedrivits, varav mycket angränsar till denna uppsats, men Johnny Wijk menar att det finns åtskilligt att fylla på i forskningsväg beträffande idrottens historia efter andra världskriget och Jan Lindroth påvisar att ytterst lite är känt om idrottsrörelsens sociala sammansättning.

Metod och teoretiska utgångspunkter

I metoden som använts i undersökningen av den sociala sammansättningen i Gefle IF och IFK Gävle har ett klassificeringsschema använts som har hämtats från Sven Lundkvist och modifierats dels av Kristina Udd, dels av Andreas Backström. Till den kvalitativa delen av undersökningen som rör Gefle IF:s och Valbo AIF:s syn på ungdomen och sin roll som ungdomsfostrare har jag använt mig av en metod som kan benämnas som en komparativ dokumentanalys.

De teoretiska utgångspunkterna i denna uppsats är hämtade från Ferdinand Tönnies samhällsteori om *Gemeinschaft* och *Gesellschaft*, samt från Antonio Gramscis teori om begreppet *hegemoni*. Gramsci menar att borgerligheten inte behållit makten i samhället genom ekonomiska resurser eller politik utan genom kontrollen av ideal och idéer som de fört till de övriga klasserna genom exempelvis idrottsrörelsen.

Uppsatsen utgår från en hypotes om att den borgerliga *hegemonin* inte utmanas i Gefle IF, men att den utmanas i IFK Gävle. Detta för att Gefle IF är äldre som förening än IFK Gävle och för att Gefle IF grundades av förmögna människor, medan ungdomar grundade IFK Gävle.

Medlemmar och genusstruktur i klubbarna

Resultatet visar att Gefle IF både år 1945 och 1953 hade anslutna medlemmar från samtliga samhällsklasser, med en dominans av medelklassen i både föreningen och i dess styrelse (i styrelsen fanns inte en enda ledamot från arbetarklassen, men från överklassen). Utifrån en genusaspekt kan det sägas att föreningen hade få kvinnor anslutna, men väl en kvinna i styrelsen år 1953.

IFK Gävle hade också anslutna från samtliga samhällsklasser år 1945 och 1953, med arbetarklassen som dominerande klass. Styrelsen domineras år 1945 av medelklassen, men med inslag av överklassen och en från arbetarklassen. År 1954 låg medelklassen på samma nivå i styrelsen som tidigare, men arbetarklassen och studerande hade ökat på bekostnad av överklassen.

Beträffande genusaspekten hade föreningen många kvinnor anslutna år 1945, men år 1953 hade de tappat en stor mängd anslutna kvinnor och inte en enda kvinna fanns i styrelsen under undersökningsperioden. Detta kan kopplas samman med grundandet av IF Skade, som är en kvinnoförening, av kvinnor för kvinnor.

Ska idrotten fostra ungdomen?

Gefle IF och Valbo AIF hade en positiv syn på ungdomen och ansåg att idrottsrörelsens och deras eget syfte var att fostra ungdomen. Dessutom proklamerade Gefle IF och Valbo AIF att de hade målen och verktygen för att lösa "ungdomsproblemen" men att de behövde medlen.

Det som skilde föreningarna åt var att Gefle IF hade en mer självpåtagen fostransroll och inte samarbetade med någon myndighet eller med kommunen i sitt arbete med



Fostrad ungdom? Gefle IFs juniorlag i ishockey som blev distriktsmästare säsongen 1958 - 1959.

Foto: Arkiv Gävleborg/ Gefle IF:s arkiv

ungdomen. Valbo AIF hade dock ett nära och uppskattat samarbete med Valbo kommun. Ideologin bakom fostrandet av ungdomen i Gefle IF kan sägas vara den borg-erliga ideologin, medan Valbo AIF hade "folk-hems-ideologin" som bakgrund vid fostrandet av ungdomen.

Slutligen kan det fastslås att de ideal och mål idrotts-föreningar i Gävle området hade under perioden 1945-1960 inte finns idag, sedan om förändring är på gott eller ont, låter jag dig avgöra.

Andreas Backström

Arkivet lyfte fram demokratihistoria under valrörelsen

Att det är valår har blivit liktydigt med "Rösträtt och valfläsk" på arkivet. Veckorna före valet var intensiva med studiebesök och föredrag på temat rösträtt, politiska partier och valrörelsen genom tiderna. I år arrangerades också flera filmvisningar med valfilm från 50-talet.

"Rösträtt och valfläsk" riktar sig främst till gymnasier-na i länet med tanken att eleverna ska få ett historiskt perspektiv på dagens valrörelse. Hur har vårt demokr-tiska system växt fram? När och varför kom de politiska partierna till? Hur spred man sitt budskap före TV-debatterna, hemsidorna och facebook?

Omkring 700 elever och lärare tog del av "fläsket" un-der några hektiska valrörelseveckor. Det rörde sig både om studiebesök på arkivet och föreläsningar ute på skol-orna. På arkivet fläskade vi också på med en utställning av årets valaffischer.

Två visningar för allmänheten av valfilmer från 1950-talet var en nyhet för året. Det gick också ut inbjud-ningar till pensionärsorganisationer som flera nappade på. "Skattefria Andersson" från 1954 med Stig Järrel i hu-vudrollen var en av filmerna som visades.



En klass från Staffangymnasiet i Söderhamn på "Rösträtt och valfläsk" i september 2010. Foto: Barbro Eriksson

Välkomna önskar vi alla våra nya medlemmar 2010!

Hassela centeravdelning och centerkvinnor
Riksförbundet unga musikanter distrikt, Gävleborg
Bostadsrättsföreningen Faxe, Söderhamn
Astma-och allergiföreningen i Gävleborgs län
Lexe fastighetsägareförening, Gävle
Humanistiska samfundet i Gävle
Ockelbo vägförening
Gefle rotaryklubb
Sättra socialdemokratiska förening, Gävle
Svenska spårvägssällskapet Gävleavdelningen
PRO Hudiksvall
Badarklubben Böcklingarna, Gävle
Sven Lübecks insamlingsstiftelse, Gävle

English speaking society, Gävle
SPF distrikt 210 Hälsingland
Valbo röda korskrets
Civilförsvarsförbundet Gävleborg
Gävle Galvan AB
Bergsjö-Hassela lantbrukarnas riksförbund
Stocka folkets hus upa
SKTF:s pensionärsverksamhet i Gävle
PRO Kilafors
Sällskapet NT, Gävle
PRO Söderala-Marma
Svenska röda korset - region mitt
Psoriasisförbundet Gävle

Succéartade tävlingar med stjärnglans i Ockelbo

Under åren kring 1930 byggde Ockelbo IF om sin idrottsplan till en riktig anläggning med löpar- och längdhopsbanor och åskådarläktare. Det innebar ett stort uppsving för idrotten i Ockelbo.

De nationella tävlingarna 1933

1932 hölls för första gången nationella tävlingar i friidrott i Ockelbo. Arrangemanget gav mersmak och inför nästa år skickade man ut inbjudningar och annonserade i Idrottsbladet. Dessutom förhandlade man för att få dit några "stjärnidrottsmän" som skulle sätta guldkant på tävlingen.

Här blev det en krock mellan amatöridrotten och de halvprofessionella stjärnorna. Som exempel berättas om Heros Andersson som hade mage att begära 651 kr i reseersättning *plus* en grammofon! Styrelsen ansåg förorättade "att om Heros Andersson, diskuskastaren, vill tävla i Ockelbo någon gång får det ske på egen bekostnad, åtminstone så länge det finnes några av oss kvar i styrelsen."

Som tur var fanns det mer anspråklösa idrottsmän,



Den anspråklöse stjärnidrottsmannen Samuel Norrby vann både diskus och kulstötning. I kula var han bara två centimeter från det svenska rekordet.



Målgång i 100-metersloppet. Först till snöret är G StAAF, Forsa IF, som också vann längdhoppet, där övertrampen noterades elektriskt.

som Samuel Norrby från Hellas, vilken kom till Ockelbo endast mot reskostnad och ett par kronor till mat.

Den elektriska anordningen

Tävlingarna blev en succé med över 90 anmälda från 26 olika klubbar och omkring 800 åskådare. "Någon större fri idrottstävling har förut ej hållits i Ockelbo", skriver styrelsen.

Som extra krydda på moset kunde Ockelbo IF också ligga i teknikutvecklingens framkant. För första gången i Sverige användes en elektrisk signalanordning vid övertramp i längdhopp. Ja, i alla fall var det första gången idrottsinstruktör Sjöbloms uppfinning testades och den befanns fungera utmärkt.

Alla resultat och ett tiotal fotografier finns noggrant införda i säsongens verksamhetsberättelse som avrundar redogörelsen med orden: "Och därmed voro dessa tävlingar avslutade men minnet av desamma kommer helt säkert att leva kvar."

Lisa Engström

arkiv Gävleborg

Arkivet bevarar och tillgängliggör arkivhandlingar från föreningar, företag och privatpersoner i Gävleborgs län. Vi arbetar också med att dokumentera och stimulera till forskning om länets historia.

Forskarsal och arkiv har öppet vardagar 8.30 - 16.00

Redaktion: Lisa Engström, Barbro Eriksson, Agnetha Nellfors och Barbro Sollbe

Arkiv Gävleborg
Södra Fältskärsgatan 10, 802 80 Gävle
(gamla postterminalen)
tel 026 - 10 88 70
e-post: arkivet@arkivgavleborg.se
hemsida: www.arkivgavleborg.se